

Милутин Јаковљевић

Краљево и околина у дневнику чачанских трговаца

У чачанском Историјском архиву чува се као велика драгоценост једна ретка и са подацима богата књига, коју су уредно водили трговци Јован Кривача и његов син Илија Кривачић. То су „Забелешке знатнијих догађаја“ у које су унесени бројни догађаји од 1853. године до 1908. године.

Ауторе овог значајног и интересантног дневника („Забелешки“) не интересује само политички живот, већ и друга збивања, значајне личности, споменици културе, оснивање и премештање појединих државних институција, цене на пијацама и др. Вредност Забелешки је, пре свега, у аутентичном и непосредном казивању о догађајима, људима и приликама које су се одигравале на једном ширем региону Чачка, Краљева, Крагујевца, Горњег Милановца, па и Београда.

Први податак је из 1853. године и у њему се помиње Карановац (Краљево). Готово лаконски Јован Кривача је записао:

„23. октобра 1853. године¹⁾ у петак пресели се Славни Суд Окружја Чачанског из Чачка у Карановац“.

Три године после тога записао је, такође, сасвим кратак текст који се односи на манастир Жичу:

„Марта 26-ог 1856. године поче се оправљати Манастир Жича више Карановца са трудом и новцем Ужичког Владике Господина Јанићија“.

Из исте године има и једна вест о раду поште у Карановцу. Наиме, Јован Кривача је хтео да поменем колико је те године било скупо сено и још неки пољопривредни производи, па је забележио:

1) Сви датуми су по старом календару. Текст из Забелешки није исправљен по новом правопису.

„15. августа 1856. купи Експедитор Мезулане (Поште) Карановачке 90 пласта сена за 90 ћесарских дуката и одвуче, из Вапског поља у Карановац“.

Свакако да је у Карановцу 1857. године велико интересовање грађана изазвао пролазак нишког паше са харемом, који се кретао из Ниша у Сарајево. Истина овај догађај везан је за Чачак, али се поуздано зна да је паша са овом свитом прошао и кроз Карановац.

Врло је занимљиво како је прокоментарисан пад кнеза Александра Карађорђевића и долазак кнеза Милоша по други пут на власт.

По
ве
ља

„13. декембар 1858. године. — Добили смо писмо из Београда да Књаз Александар Карађорђевић није способан за Књаза, са тога Велика Св. Андрејска Скупштина прогласи за Књаза Србије Милоша Обреновића, бив. срп. Књаза који је живео у Влашкој.“

После доласка по други пут на власт Милош Обреновић наређује да се Окружни суд и Начелство врате из Карановца у Чачак. О томе се у „Забелешкама“ каже:

„26. септембра 1859. Доселио се Суд Окружја Чачанског из Карановца у Чачак са целом Архивом и персоналом. Ова је сеоба извршена по Заповести Милоша Обреновића Књаза Српског. Са тога Чачани не треба да никад забораве Милоша већ да га се сећају и воштаницу му за покој душе пале.“

Страсни обреновићевац, Јован Кривача, није могао да се уздржи од оваквог коментара. Истовремено ово казивање говори нам да је своје „Забелешке“ нешто касније преуређивао, јер у моменту пресељења суда кнез Милош је био жив. Скоро у исто време преселило се и Начелство из Карановца, о чему је речено:

„У петак доселило се Начелство Окружја Чачанског у Чачак, у своје место постојања; наравно да и ово беше по наредби Милоша Обреновића Књаза Српског.“

Кривачићи су у својим „Забелешкама“ писали и о честим променама епископовог места боравка, о пресељавању Духовног суда из Краљева у Чачак и обратно. У другој половини XIX века Краљево и Чачак су наизменично бивали административни центри. И Краљевчани и Чачани су се подједнако борили да важна државна надлештва буду у њиховим местима. Некада је то полазило за руком Чачанима, а некад Краљевчанима, односно Карановчанима. Нарочито жестока борба била је за епископску столицу. Читаве делегације Чачана, односно Краљевчана одлазиле су у Београд код највиших власти да би своје захтеве поткрепили „историјским“ и другим разлозима да епископ треба да столује у Чачку, односно у Краљеву или Жичи.

Карановац је променио име 1882. године, после крунисања кнеза Милана Обреновића за краља. О томе је Илија Кривачић записао:

„14. априла 1882. Долазио је Краљ Милан I у Чачак, одакле је отишао за Карановац.

Краљ Милан I кад је посетио Карановчане покристио је Карановац и дао му је име Краљево, а срез Карановачки добио је име срез Краљевски.”

Наравно да су о промени имена претходили административно-правни акти са највишег места ондашње Србије. Из читаве земље одлазиле су депутације да честитају краљу Милану на краљевској круни, а народно весеље у Краљеву и Чачку трајало је три дана.

После седам година краљ Милан је абдицирао у корист свога сина Александра који је тада имао свега 13 година. О доласку младог краља у Краљево и манастир Жичу Илија Кривачић јуна 1889. године пише:

„У манастиру Жичи миропомазан је млади краљ Александар. Тога дана је била светковина у Краљеву. Ја сам био изабран у Окружни одбор који се старао о спреми и трошку за ову светковину; Одбор је ишао и у манастир Студеницу те чинио припрему јер је Краљ ишао да види Студеницу.”

Илија Кривачић је дочекао и крај династије Обреновића, династије коју је много волео. Због тога он са огорчењем пише о мајском преврату 1903. године и погибији последњег Обреновића:

„29. Маја 1903. Ноћу узору Изгинуше Краљ Александар и Краљица Драга у своме Дворцу на спавању, њих на грозан начин поубија из реворвера Краљевско Српски официри којих је било на броју око 50—60, па кад их поубијаше избацише их са горњег спрата кроз прозоре у авлију.

Краљ и Краљица сахрањени су ноћу без икакве пратње у Цркви Св. Марка на Старом Гробљу, даље нека прича историја која ће имати много шта рећи о овоме татарском покољу”.

Великом обреновићевцу Илији Кривачићу, писцу другог дела ових „Забелешки”, није сметало да 1904. године буде биран као „депутирац” и присуствује свечаностима у манастиру Жичи, када је нови краљ, из династије Караборђевића, био миропомазан. О томе је оставио податак:

„26. септембра 1904. Миропомазео се Краљ Петар у Манастиру Жичи. При миропомазану био сам присутан и ја као депутирац Општине Чачанске”.

Ових неколико фрагмената из „Забележака знатнијих догађаја” оца и сина показују сву снагу аутентичне речи записане у тренутку када се догађај одигравао. Јован и Илија нису били само обични трговци; њих су интересовала друга збивања, а не само трговина, профит и борба за дукате и динаре.